

SINONIMOEN HIZTEGIA. ANTONIMODUNA

Adorez 8

Bilbo, 2011

HITZAURREA

Hemen duzu, euskaltzale, begiak zabal eta sudurra luze, Sinonimoen Hiztegiaren hirugarren labealdia. Hiztegi guztiz berria, aurrekoetan oinarrituz bide berriak ibili dituen. Horregatik hartzen du Adorez bilduman zenbaki berria.

Hainbat urte iragan dira lehen aldiz kaleratu zenetik; hamasei urte dira jada "Bostak bat" lantaldea osotzen dugunok **ADOREZ** sorta abiarazi genuenetik. Ausarti, bideak egin nahian zetorren euskara hutsean. Euskaldunok beste hizkuntzen morrontzatik askatzeko ahaleginetan buru-belarri sartuta. Erronka handia guretzat, euskararen beharrak bultzatuz, euskalgintzari geure lehen ekarria hiztegi mailan gauzatzea.

Sinonimoen Hiztegia hura, geroagoko gainontzeko hiztegiak bezala, euskal gizarteak behar-beharrezkoa zuen premiari erantzutera etorri zen. Hain hiztegi gutxi genuen garai haietan hari-harira zetorkien euskara sakondu eta aberastu gura zuten euskaldunci.

Gure harridurarako harrera hobezina jaso zuen. Indarberrituz, helburu berriei ekin genion beste hiztegi batzuk landuz, baina sinonimoen azterketa inoiz ere baztertu gabe. Horrela sortu zen sinonimoen bigarren hiztegia 1988an (*SINONIMOEN HIZTEGIA. ANTONIMODUNA*, Adorez 3). Eta hamaika urte geroago eskuan duzun sinonimoen hiztegien hirugarren labealdia. Ibilbide luze eta aldapatsua, baina emankorra. Egin egingean ere, erosle-erabiltzaileok eta prestatzaile-egileok elkarrekin egin dugun bide luzea.

Egoera, oster, ez da berdina jada. Azken urteotan euskarak ibilbide luze eta oparoa egin du; hainbat hiztegi orokor argitaratu da eta ikerketa lan sakonak burutu dira. Hitzen ortografia alorrean ere hartuak izan dira erabakirik nagusienak. Sasoi egokitzat jo dugu, bada, *Sinonimoen Hiztegia* hura oinarritzat hartuz gaurregun eskatzen den sinonimoen hiztegi berria kaleratzeko.

Hiztegiaren ezaugarri nagusiak

Orokorrean lehengo bidetik jarraitu badugu ere, oraingo honetan, aurrekoetan baino irizpide zorrotzagoak erabili dira.

a) Sarrerak: nabarmenki ugaldtu dira aurreko argitalpenetik. Eskuarteetan duzun hiztegiak 36.705 sarrera-hitz biltzen ditu, orain arteko argitarapenak (Adorez 3) 19.783 sarrera zituen bitartean. Hauetan, besteak beste, leku handiagoa hartzen dute aditz, izenlagun eta aditzondoek. Noiz edo noiz, ohiko hiztegiengan agertzen ez diren esamoldeak ere ipini dira sarrera gisa, irakurleari bere hizkeratik besteetarako jautzia errazago bihurtzeko asmoarekin.

b) Sinonimoak: sinonimoen arloak ikaragarritzko gehiketa ezagutu du. Aurreko argitalpenak zituen 62.118 sinonimotik 153.009 sinonimotara heldu gara argitarapen honetan. Aldaketa esanguratsua, bai sinonimo kopuruan, eta baita hitz bakoitzaren sinonimoak sailkatzean ezarri diren adieretan ere, hauek finkatzeko eta zehazteko egin den saialdian, inguruko hizkuntzetako hiztegi nagusienek moldera.

Hain korapilotsua den euskal atzizkien (-era, -era, -keta, -men, -mendu, -pen,...) ñabardurei dagokienean, nahasteak aldentzen saiatu gara, ez baitute erabilera berbera hartzen euskalki guztietan. Konponbide gisa aurreko hiztegiengan baino leku handiagoa egin diogu aditz nominalizazioari.

c) Sinonimoen hurrenkera: bereziki landu den beste ezaugarri bat sinonimoen hurrenkera da. Dakiguna da hitzek ez dutela ezagutza eremu berdina; batzuk, arrazoi desberdinak bitarte, beste batzuk baino erabilera zabalagoa dute. Hori dela eta, hizkuntza estandarrean erabilienak eta geografikoki hedadura handiena dutenak dagozkien adieran hasieran jarri dira.

d) Sinonimo eta ingurukoak: alor honetako eztabaida teorikoak alde batera utziz praktikotasunera jo dugu berriz ere hiztegi hau gauzatzean, alor bereko hiztegi modernoek bideari jarraituz. Egia esan, ez da erraza hitz baten eremu semantikoa mugatzea beste berba baten bidez adierazi gura denean; non hasten diren antzekotasunak eta non amaitzen zehaztea, alegia. Alde horretatik labur baino luze jotea gurago izan dugu, behin edo behin, edo gehiagotan beharbada, sinonimo gisa baino ingurukotzat ezarrago hartuko genituzkeen berbak ere sartuz.

e) Euskalkiak eta euskara batua: honelako hiztegi batek, zalantzarik gabe, oinarrian euskalkiek barnean dituzten berezitasun eta aberastasunak biltzea du helburu. Euskara batua eraikitzen dihardugun garai honetan, oso urrats garrantzitsua da hor-hemenka, sakanaturik aurkitzen diren berbak batzea. Horrela, euskararen aberastasunaren bilduma ere bihurtzen zaigu *SINONIMOEN HIZTEGIA ANTONIMODUNA* hau. Bide honetan euskara bizia, ahozkoa, jasotzen ahalegin berezia egin dugu, nahiz oharitzen garen honetan oraindik asko dugula aztertzeko.

f) Maileguak: ahozko hizkeran erabiltzen diren mailegu askok badute euskal jatorrizko edo sustraituagoa den ordaina idatzian. Irakurle/idazlea bere egoeratik abiatuz, hau da bere euskara abiaburu jarrita, euskara aberatsagora eramateko agertzen dira maileguak sarrera gisa.

g) Ortografia eta aldaerak: honelako hiztegi batek dituen arazoen artean handienetariokoak ortografia egokia eskaintzeari eta aldaeren artean bereizketa egiteari dagozkionak dira. Honetan ere aparteko ardura ipini dugu, horrela eginez hitz bakoitzaren eremu semantikoa nahiz erabileraren mugei dagozkien zertzeladak zehazten direlako:

1) Ortografiari dagokionean honela jokatu da:

- Hiztegi baturako erabakitako hitzetan Euskaltzaindiaren arauak oso-osorik jarraitu dira.
- Erabaki gabekoetan Euskara batuko batzordeak proposatutako formak hobetsi dira.
- Gainerakoetan hiztegi moderno orokorretan onartuenak diren formak izan dira aukeratuenak.

2) Aldaerei dagokienean iturri ezberdinetako datuak aurrean izanik, Euskaltzaindiak hiztegi baturako arauak ematerakoan erabilitako bideari jarraitu diogu.

Gainerakoetan:

- Hedadura handiena duten aldaerei lehentasuna emanez.
- Hiztegietan onarpen zabalena duten aldaerei lekua eginez.

h) Iturriak: hona hemen, besterik bada ere, erabili izan ditugun iturburu nagusienak:

- "Bostak bat" taldekook bildua dugun ADOREZ sortako hiztegi guztien datu-base zabala (*Sinonimoen hiztegia*, *Europa Hiztegia*, *Eskola Hiztegia*, *3.000 Hiztegia*).
- Taldean eginiko beste azterketa batzuk, besteak beste, *Eliza arteko Biblia eta Elizetako irakurgaiak* (Bizkaikoak, Gipuzkoa-Nafarroakoak eta Iparraldekoak).
- Beste zenbait hiztegi orokor, hala nola *Orotariko Euskal Hiztegia*, *Diccionario Retana de Autoridades del euskera*, I. Sarasolaren *Euskal Hiztegia*, euskal hiztegi entziklopedikoak, *Elhuyar hiztegia* eta UZEI-ren zenbait hiztegi berezitu.

i) Erabilera: *Sinonimoen hiztegia*. *Antonimoduna* behar bezala erabiltzeko ondoko zehaztasunak izan behar dira kontuan:

- Sarrerak: letra beltzez idatzita agertzen dira. Euskaltzaindiak ez hobetsitako forma bada *ikus* baten bidez aldaera onartua proposatuko da sarreraren azpialdean.
- Sinonimoak: letra biribilez eta sangria txiki batekin azaltzen dira. Sarrera adiera bakarrekoa denean azpian izango ditu bere sinonimoak, bata bestearen behealde-

an, zutabean. Adiera bat baino gehiago dituenean, hauek zenbakien bidez adieraziko dira eta adiera bakoitzeko sinonimo eta antonimoak elkarren segidan agertzen dira.

- Antonimoak: italikaz idatzita azaltzen dira eta adiera bereko sinonimoen barranean.
- Parentesiak: kasu desberdinetan erabiltzen dira: 1) aditzen forma bukatua eta erroa (-tu, -i) bereizteko; 2) adjektiboetan eta atzizki desberdinak har ditzakeen erro errepikapenak baztertzeko: gabe(ko)...

Hemen duzu, bada, ahalegin handiz eta lan astunez oztopoak gainditu ondoren, argitaratu den hiztegi mardula. Euskarari benetako "tornua" ematen diola datorkizu.